

ZPM425 KENTSEL YEŞİL ALANLAR

Konu-1: Kent ve Kentleşme

Prof. Dr. Dicle OĞUZ

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Peyzaj Mimarlığı Bölümü

HIZLI KENTLEŞME

Az gelişmiş ülkelerin kentleşmesi söz konusu olduğunda, “hızlı” “çarpık”, “aşırı” ve “tek yönlü” gibi terimlerin kentleşme terminolojisinde sık sık kullanıldığı görülmektedir. Bu terimler ile aslında, kentleşmenin belli özelliklerine dikkat çekilmek istenmektedir. Aşırı ve hızlı olarak tabir edilen kentleşme türünün belirgin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kentleşmenin, demografik bir süreç olarak sanayileşmiş ülkelere oranla, hızla artan, hiç olmazsa azalmayan bir yol izlemesi,
- Büyük ve çok büyük kentlerin, orta büyüklükteki ve küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi,
- Kentleşme hareketlerinin kimi coğrafi bölgelerdeki kentlere yönelmiş olması nedeni ile, kimi bölgelerin kentleşme oranının düşük düzeyde kalması,
- Kentleşen nüfusun kent ve kamu gereksinmelerinin karşılanmasında yetersizlikler baş göstermesi,
- Kentleşen nüfusun çalıştırılmasına olanak verecek temel sanayi yatırımlarının yapılamaması yüzünden, iş gücünün marjinal mesleklerde ve türlü hizmet dallarında yığılması (Keleş, 1990).

KENTSEL YAYILMA

Kentleşme aynı zamanda kentin fiziksel alanının sınırlarının sürekli büyümesini ifade eder. Kentleşme kentsel alanların sürekli büyümesi ve yakın çevresindeki alanlara yayılması olarak fiziksel mekanda izler bırakmaktadır. Kentleşmenin kent dışı alanlara doğru yayılması, uzun perspektifli planlar ile önemli ölçüde kontrollü olarak sağlanabilir. Bu amaçla kentsel alanlarla özellikle metropoller ve büyük ana kentler için, sadece kentlerin yakın çevrelerinin değil, komşu kırsal alanlarında, nazım planlar, çevre düzeni, alt bölge ve bölge planları kapsamı içinde, nüfus artışını, göçleri ve istihdamı yönlendirecek şekilde birlikte planlanması kabul edilmelidir.

KIRDAN KENTE GÖÇ

Göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işidir. İçgöç ise, bir ülkenin ulusal sınırları içinde kalan ve özellikle kırsal yörelerden kentsel alanlara yönelen nüfus akımı olarak ifade edilmektedir (TDK, 2017).

Kırdan kente olan en büyük ve en hızlı göçler genelde az gelişmiş ülkelerdedir. Tarımdaki makineleşme, çiftliklerdeki insan gücü gereksinimini azaltmaktadır. Arazisi ve işi olmayan bu insanlar kentlere gitmeye zorlanmaktadır. Az gelişmiş ülkelerdeki girdileri ve sosyal hizmetleri yönlendiren hükümet politikaları toplumu kente çeken temel nedeni oluşturmaktadır. Ancak, az gelişmiş ülkelerde şu an mevcut olan kent nüfusunun 1/6'sına henüz yeterli hizmet barınak ve iş sağlanamamıştır. Genellikle iş arayışı ve daha iyi yaşam beklentisi insanları kentlere çekmektedir.

Kentsel iş imkânlarına ve yaşam şartlarına erişmek amacıyla, kırdan kente göç yavaşlamakla birlikte devam etmektedir. Göçle gelen çoğu düşük vasıflı nüfus, şehirlerde sosyal yaşama ve

işgücü piyasalarına uyum zorlukları çekmekte; ayrıca kentlerde işsizlik, gelir farklılıkları ve kayıt dışılık gibi sorunlara da neden olmaktadır. (Tunçer, 2015).

TÜRKİYE’DE KENTLEŞME

Kentleşme olgusu, Türkiye’nin temel sorunlarından birisi olarak kalkınma planları, hükümet programları, siyasi parti programları ile sivil toplum örgütlerinin tüzük ve yönetmeliklerinde yer almaktadır, ancak yine de Türkiye’de sağlıklı bir kentleşme sürecinin yaşandığı söylenilemez. Bunun temel nedeni alınan kararlar, oluşturulan yasalar, hazırlanan plan ve programların uygulanmasında kararlılık gösterilememesi, çaba ve çalışmaların uygulamada yetersiz kalmasıdır. Özellikle siyasi kararlılık, kentleşme sürecinde çağdaş standartlara uygun bir kent yaratabilmenin temel faktörlerinden birisidir. Sağlıklı bir kentleşme süreci ancak kültürel değişim, yeşil bir çevre ve çağdaş bir kent yaratılmasında gerekli olan önemlerin alınması ile olanaklı olmaktadır. Ancak Türkiye’de kentleşme ile çoğu zaman kentlerde yeşil alanlar hızla yok edilmekte, kentler adeta bir beton yığını haline gelmektedir (Tunçer, 2015).

- Türkiye’de 1927-1950 arasında kayda değer bir kentleşme hareketi olmamıştır. Bu dönemdeki kentsel nüfus artışı %3.4 olmuştur.
- 1927-1950 arasında kentleşme oranı %24 civarında seyretmiştir.
- Ankara’nın başkent oluşu, 1930’lardan sonra bazı temel endüstrilerin Anadolu’ya yayılması (Sümerbank’lar, şeker fabrikaları, demiryollarının gelişmesi-Ankara-Samsun hattı, Eskişehir ve Sivas DDY fabrikaları vb.) sonucu, belirli bir işgücü talebi yaratılmış ve kentleşmenin kıvılcımları başlatılmıştır.
- 1950’lerde Batman rafinerisi, 1960’larda İzmit ve İzmir Aliağa Rafinerilerinin kuruluşları bu yörelere diğer sanayilerin de gelmesini sağlamıştır.
- 1950’lerde başlayan tarımda makineleşme, ulaşım sektöründe gelişme v.b. kırdan kente göçü teşvik etmiştir.
- Kentleşme oranı 1985’te %50, 1990’da ise %59.2’dir. 2000’de kentleşme oranı %65’e yükselmiştir (Aydemir, 2004).

YASALARDA NÜFUSA DAYALI KENT, KÖY, BELEDİYE TANIMLARI

Belli bir nüfusun üstündeki yerleşmelere kent, altındakilere köy adı verilmektedir. Her ne kadar TÜİK yayınlarında yönetsel örgüt sınırları kent köy ayrımında bir ölçüt olarak kullanılmakta ise de Köy Kanunu (442. maddesi) nüfus ilkesine göre bir ayırım yapmaktadır:

- Nüfusu 2.000 kişiden aşağı olan yerleşme birimlerine “köy”, Nüfusu 2.000-20.000 arasında olanlara “kasaba-ilçe” ve 20.000’den yukarı nüfuslu yerlere de “şehir-il” denilmektedir.
- Nüfusu 2.000’den aşağı olsa dahi belediye örgütü var olan nahiye, ilçe ve il merkezleri “kasaba” olarak kabul edilmektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ile bir yerleşim yerinde belediye kurulabilmesi için asgari nüfus şartı 5.000 olarak değiştirilmiştir. Aynı kanunda Madde 9’da “Belediye sınırları içinde nüfusu 500’ün altında mahalle kurulamaz” denilmektedir.

6 Aralık 2012 tarihinde resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren “6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” Madde 4’te “Büyükşehir belediyesi; Sınırları il mülki sınırı olan ve sınırları içerisindeki ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan; idarî ve malî özerkliğe sahip olarak kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişisi” olarak ifade edilmektedir. Aynı kanunda Madde 5’te “Toplam nüfusu 750.000’den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir.” denilmektedir (Manavoğlu ve Ortaçşme, 2015).

Ülkemizde halen yürürlükte olan 3194 Sayılı **İmar Kanunu’nun** ikinci bölümünde yer alan imar planları ile ilgili esaslar kısmı madde 7/b hükmünde son nüfus sayımında nüfusu 10.000’i aşan yerleşmelerin imar planlarının yaptırılması mecburidir. Son nüfus sayımında, nüfus 10.000’i aşmayan yerleşmelerde imar planı yapılmasının gerekli olup olmadığına belediye meclisleri karar vermektedir (Manavoğlu ve Ortaçşme, 2015) hükmü yer almaktadır.

KAYNAKLAR

- Aydemir, S. E. (2004). “Kentsel açık ve Yeşil Alanlar: Rekreasyon”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı Kitabı, Akademi Kitapevi, Bölüm 12,, 285-337.
- Keleş, R. (1990). Kentleşme Politikası. İmge Kitapevi, Kızılay, Ankara.
- Manavoğlu, E. ve Ortaçşme V. (2015). Şehir ve Bölge Planlama Ders Notu, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- TDK, (2017). Türk Dil Kurumu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türkiye.
- Tunçer, P. (2015). Türkiye’de Kentleşme Politikaları, The Journal of Academic Social Science Studies, Sağlık Yüksekokulu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, No: 37, 275-290, Çanakkale.